

Abstract. The article describes and analyzes the pedagogical conditions for the development of professional creativity of future bachelors of forest and landscape gardening. There was highlighted the whole complex of creative methods and forms which are effective during introduction of pedagogical conditions for professional creativity development of future forest and landscape gardening bachelors in the course of studying of professional disciplines.

Key words: pedagogical conditions, professional creativity, forms and methods of training, professional discipline, forestry and gardening.

УДК 37:502.51-057.87

**СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ
«ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ВОДНИХ РЕСУРСІВ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ НАУК
ПРО ЖИТТЯ ТА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»**

А.В. ТРУТЕНЬ, аспірантка кафедри педагогіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: alinapv20@ukr.net

Анотація. У статті обґрунтовано сутність понять «цінність», «ціннісне ставлення до водних ресурсів», виділено структурні компоненти та описано характерні особливості ціннісного ставлення до водних ресурсів студентів наук про життя та навколишнє середовище.

Ключові слова: цінність, ціннісне ставлення, водні ресурси, структура поняття «ціннісне ставлення до водних ресурсів», екологічне виховання, та екологічна освіта, університети наук про життя.

Актуальність (Introduction). На сьогоднішній день однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Сьогодні люди усвідомлюють обмеженість та вразливість водних ресурсів і однією з екологічних проблем є нераціональне їх використання. Тому захист і збереження водних ресурсів – це відповідальність кожного з нас перед собою та майбутніми поколіннями. У вирішенні проблеми збереження водних ресурсів важливим аспектом є освіта людей в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення. Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної грамотності населення.

Серед пріоритетів державної політики провідним є формування в особистості національних та загальнолюдських цінностей. Головною метою екологічної освіти є: оволодіння науковими знаннями про довкілля, складні взаємозв'язки в природі, що склалися протягом тривалого історичного розвитку; розуміння сучасних проблем навколишнього природного середовища і усвідомлення їх актуальності для себе; формування екологічної свідомості та культури особистості, усвідомлення себе частиною природи. Виховання екологічної культури молодого покоління допоможе відновити втрачену рівновагу і гармонію у відносинах «людина – природа» [5, с. 7].

Надзвичайно важлива роль у екологічному вихованні молоді належить сьогодні навчальним закладам. Екологічний аспект має пронизувати всю навчально-виховну діяльність, у процесі якої формується екологічне мислення.

Подолання екологічної кризи залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. Якщо люди в найближчому майбутньому не навчаться дбайливо ставитися до природи, вони знищать себе. А для цього треба виховувати екологічну культуру і відповідальність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Сутність поняття «цінність» розглядали такі науковці як Д.Леонт'єв, В.Василенко, Юр.Вейденгаммер, Е.Подольська, М.Шелер та інші. Психологічне підґрунтя виховання ціннісного ставлення особистості відображено в роботах С.Рубінштейна,

Л.Виготського, Д.Леонтьєва, Б.Ананьєва, І. Кона, Є.Подольської. Структуру «ціннісного ставлення» та механізми формування цієї якості досліджували О.Кононко, І.Бех, А.Здравомислов, Л.Божович, О.Самсін та інші. Вони вважали, що ціннісне ставлення відбивається у світогляді, переконаннях, рефлексивних рисах особистості, воно є свідомим компонентом структури особистості і сприяє творчому освоєнню світу.

Такі дослідники, як А.Кочергін, Ю.Марков, М.Васильєв, Н.Ігнатовська, Т.Баранова та ін., вважають, що виховати ціннісне ставлення до природи можна за умови залучення особистості до такої перетворювальної діяльності, яка, окрім всього, оптимізує взаємовідносини людини і природи.

Тому ціннісне ставлення до водних ресурсів ми розглядаємо як невід'ємну складову екологічної культури особистості. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища, у Концепції екологічної освіти України наголошується, що формування екологічної культури особистості є найголовнішим завданням екологічної освіти та виховання.

Мета (Purpose). Визначити сутність та розкрити структуру поняття «ціннісне ставлення до водних ресурсів студентів університетів наук про життя на навколишнє середовище».

Методи (Methods). Теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та наукової літератури й досліджень у межах цієї проблеми дозволив визначити сутність та розкрити структуру поняття «ціннісне ставлення до водних ресурсів студентів університетів наук про життя на навколишнє середовище».

Результати (Results). Цінність є особливим типом світоглядної орієнтації людини, уявленнями, які склалися в тій чи іншій культурі про ідеал, моральність, добро, красу. Будь-які події та явища в природі, суспільстві, житті індивіда сприймаються ним не лише за допомогою науково обґрунтованих теорій, а й розглядаються крізь призму власного ставлення до них.

Однією з головних проблем у стародавні часи – місце людства в природі. Діоген–Кінік (400–325 рр. до н.е.) закликав до обмеження споживання, до зближення людини з природою як імперативної умови успішної життєдіяльності. Ж. Кельвін вважав найкращими такі людські риси, як помірність та бережливість. Т. Кампанелла у праці «Місто сонця» вважав за необхідне «рахуватися із законами природи», обмеживши побут лише найбільшнім обхідним. Ф.Бекон, Р.Декарт, Д. Дідро, Б.Спіноза проголошували метою знань збільшення влади людини над природою, «зміну природи за людським розумінням» [7, с. 115].

Особливістю поняття «цінності» є значущість певних реалій дійсності з точки зору задоволення матеріальних і духовних потреб, інтересів людини; це те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим. Саме цінності наповнюють сенсом існування людини і суспільства, вони значною мірою духовно відтворюють саму людину.

Будь-яка система цінностей поєднує в собі цінності двох порядків: цінності-цілі (термінальні) – найважливіші цілі та ідеали суспільства і людини та цінності-засоби (інструментальні) – засоби досягнення цілей, які схвалюються даним суспільством або людиною.

Цінності, на які може орієнтуватись особистість, мають різнопланову класифікацію, зокрема, глобальні цінності: природа, культура, любов, сім'я, праця, свобода; справжні цінності: людина, щастя людини; вічні загальнолюдські (головні) цінності: істина, краса, добро, справедливість; особистісні цінності: фізичний стан, здоров'я, пам'ять, логіка, розвиток і саморозвиток, захоплення, самопочуття, сфера почуттів, громадянська позиція, мрії, моральна й естетична культура, поведінка, вчинки, самооцінка та ін.; цінності рідного дому (ставлення в сім'ї, спогади про дитинство тощо); цінності «великої» Батьківщини (народ, його менталітет, особливості світогляду, гуманність, чесноти людини, національна самобутність, історична пам'ять, культура, мистецтво, релігія та ін.); цінності малої батьківщини (школа, рідна вулиця, рідне село, мова, історія, культура, духовність, мистецтво рідного краю, соціум тощо) та ін.

Розглядаючи поняття ціннісного ставлення як предмет психолого-педагогічних досліджень, проведемо спочатку аналіз на теоретичному рівні його складових – понять «цінність» і «ставлення».

Аналіз основних підходів до визначення поняття «цінності» дозволяє стверджувати, що даний термін є багатоаспектним: провідна особливість цінностей – спрямованість на людину, на все те, що їй властиве; цінності є показником рівня культури людства; тісно пов'язані з людською діяльністю та соціальним буттям; вони є орієнтирами в соціокультурних, економіч-

них умовах, що постійно змінюються; за допомогою цінностей особистість визначає суб'єктивне ставлення до навколишнього простору своєї життєдіяльності.

Поняття «ставлення» розглядається як цілісна система індивідуальних, вибіркового, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Ставлення характеризує той конкретний сенс який мають для особистості окремі об'єкти, явища, люди.

Ставлення можна розглядати з однієї сторони, як об'єктивний зв'язок людини і предмета, однієї особистості з іншою, а з другої – ставлення розкривається як своєрідна реакція на предмети, речі, явища, як суб'єктивна позиція щодо них. У першому варіанті акцент ставиться на реальні зв'язки, у другому – на психологічні [6].

У структурі сталення В. М'ясищев виділяє три компоненти: емоційний – сприяє формуванню емоційного ставлення особистості до об'єктів середовища, людей та самої себе, оціночний (когнітивний, пізнавальний) – сприяє сприйняттю й оцінці (усвідомленню, розумінню, поясненню) об'єктів середовища, людей та самої себе та конативний (поведінковий) – сприяє здійсненню вибору стратегій і тактик поведінки особистості стосовно значущих для неї об'єктів середовища, людей і самої себе [1, с. 9].

М. Каган і М. Гайдеггер вважають, що для функціонування ставлення як ціннісного необхідно, щоб об'єкт, на який спрямоване ставлення, володів об'єктивно суспільною цінністю та суб'єктивною значущістю для особистості. Його ж формування відбувається завдяки особливому зв'язку об'єкта та суб'єкта, в якому цінність виступає першою категорією, а особистість, що оцінює її, – другою [9].

Ціннісне ставлення – це ставлення людини до різних предметів і явищ оточуючої дійсності, як до вартостей, що емоційно-позитивно переживаються. Це коли людина бачить у певних об'єктах, предметах, сутностях певну значимість. Вони оцінюються в плані добра і зла, істини чи хибності, краси чи по-творності, допустимого чи забороненого, справедливого чи несправедливого тощо [2].

Цінність і значення води для розвитку господарства, забезпечення виробничих процесів і населених пунктів, її роль в розміщенні виробництва не викликає сумнівів.

Водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території [3, с. 5]. Водні ресурси – всі води гідросфери, тобто води річок, озер, каналів, водосховищ, морів й океанів, підземні води, ґрунтова волога, вода (льоди) гірських і полярних льодовиків, водяна пара атмосфери [4].

До водного фонду України належать: поверхневі води: природні водойми (озера); водотоки (річки, струмки); штучні водойми (водосховища, ставки) і канали; інші водні об'єкти; підземні води та джерела; внутрішні морські води та територіальне море [3, с. 7].

Недостатня кількість і нерівномірний розподіл ресурсів прісних вод по земній поверхні, зростаюче забруднення поверхневих і підземних вод – це складові глобальної ресурсної проблеми людства. Основний шлях, яким можна подолати дефіцит води, – це раціонально використовувати водні ресурси.

Університети наук про життя спеціалізуються в галузі відновлювальних ресурсів, проводять активну науково-дослідну діяльність у сфері вивчення й охорони природних ресурсів, екології. Головною метою таких університетів є не тільки підготовка висококваліфікованих спеціалістів і науковців, але й постійно розробляти інноваційні підходи у вивченні проблем навколишнього середовища. Студенти університетів наук про життя не просто отримують теоретичні знання, але й постійно залучаються до вирішення реальних екологічних завдань

На основі вищезазначених джерел, ми сформуваємо таке визначення поняття «ціннісного ставлення до водних ресурсів» – ставлення людини до водних ресурсів, що проявляється у їх збереженні, приймаючи заходи пов'язані з попередженням забруднення, очищення та відновлення, що допоможе довести до відома світової громадськості проблеми якості води, екосистем і добробуту людини в цілому.

Структуру ціннісного ставлення особистості до водних ресурсів визначає логічна єдність таких психологічних утворень: емоційні переживання, зумовлені світом природи; потреби та інтереси особистості; система особистісних цінностей, спрямованих на збереження води; творча активність екологічного спрямування.

На нашу думку, ціннісне ставлення пов'язане з емоційно-вольовою сферою стійким усвідомленим переконанням суб'єкта у вибірковості власної поведінки та діяльності серед при-

родних і соціальних об'єктів, яке визначається особистісно значущими цінностями.

Основними елементами даної категорії є:

1) первинний шар бажань, очікувань і переваг, що утворюються на ранній стадії онтогенезу особистості та створюють вихідний рівень масової свідомості;

2) життєвий вибір індивіда між орієнтаціями на найближчу мету з їхньою безпосередньою користю та орієнтацією на віддалену життєву перспективу з її психологічно притягуючою цінністю;

3) усвідомлення індивідом того факту, що життєвий вибір взагалі та особливо орієнтація на цінність – це не одномоментний акт, а достатньо довгостроковий життєвий стан, який включає в себе спроби та помилки, часткові рішення та вчинки;

4) перетворення ціннісного вибору в основу для оцінки всього «іншого», тобто інших орієнтацій, обраних іншими людьми цінностей, способів їхньої реалізації та загальнозначущості [8, с. 789].

Ціннісному ставленню особистості до водних ресурсів властиві такі структурні компоненти:

1) емоційно-оціночний як усвідомлення на емоційному рівні значущості водних ресурсів для населення, прояв фундаментальних емоцій (інтересу, гніву) стосовно її результатів, способів і методів оволодіння, перевага у всьому комплексі виявлених емоцій позитивних),

2) рефлексивний – забезпечує пошук особистісного змісту як засобу подолання перешкод у збереженні водних ресурсів, приймаючи заходи пов'язані з попередженням забруднення, очищення та відновлення, що допоможе довести до відома світової громадськості проблеми якості води, екосистем і добробуту людини в цілому.

3) когнітивний як сукупність знань та уявлень про цінності водних ресурсів, до його складу входять також судження оцінюючого характеру;

4) діяльнісний як досвід діяльності, уміння, навички, поведінкова готовність до певних соціальних дій збереженні водних ресурсів, приймаючи заходи пов'язані з попередженням забруднення, очищення та відновлення.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, наукової літератури й досліджень у межах цієї проблеми, дозволив нам визначити сутність та структуру поняття «ціннісне ставлення до водних ресурсів студентів університетів наук про життя на навколишнє середовище». Ціннісне ставлення до водних ресурсів – ставлення людини до водних ресурсів, що проявляється у їх збереженні, приймаючи заходи пов'язані з попередженням забруднення, очищення та відновлення, що допоможе довести до відома світової громадськості проблеми якості води, екосистем і добробуту людини в цілому. Структура поняття «ціннісне ставлення до водних ресурсів» включає в себе такі взаємопов'язані компоненти: емоційно-оціночний, рефлексивний, когнітивний, діяльнісний.

Перспективою подальшого дослідження є обґрунтування сутності та педагогічних умов виховання ціннісного ставлення у студентів до водних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Аверин В.А. Психологическая структура личности / В.А. Аверин // Психология личности: учеб.пособ. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 89 с.

2. Виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей: методичний посібник для студентів і науково-педагогічних працівників аграрних і природоохоронних ВНЗ / Укладачі Р. В. Сопівник, Г.В.Петрів. – К.: «ЦП «Компринт», 2014. – 185 с.

3. Водний кодекс України; Кодекс України про надра; Лісовий кодекс України; Повітряний кодекс України: станом на 1 вересня 2011 року. – Х. : Право, 2011. – 248 с.

4. Водні ресурси. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Водні_ресурси. – Назва з екрану

5. Добровольський В. В. Екологічнізнання: Навч. посіб. / В.В. Добровольський. – К.: Професіонал, 2005. – 304 с.

6. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Academia, 2000. – 173 с.

7. Пустовіт Г.П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. // Шлях освіти. – 2002. – № 3. – С.7-11.
8. Современный философский словарь / под ред. В. Е. Кемерова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академический Проект, 2004. – 864 с.
9. Ширіна О.О. Підходи до розуміння сутності поняття «ціннісне ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти» / О.О. Ширіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць / [гол. ред. : Т. І. Сущенко]. – Запоріжжя, Класичний приватний університет, 2010. – № 10 (63).

References

1. Averin V. A. (1999) Psihologicheskaya struktura lichnosti. Psihologiya lichnosti: ucheb. posob. – SPb.: Izd-vo Mihaylova V. A. 89.
2. Sopivnyk, R. V. Petriv, H.V.(2014). Vyhovannia i samovyhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnosti: metodychni posibnyk dlia studentiv i naukovopedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodookhoronnykh VNZ [Vyhovannia i samovyhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnosti: metodychni posibnyk dlia studentiv i naukovopedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodookhoronnykh VNZ] . Kyiv: Kompynt, 185.
3. Vodniy kodeks Ukrayini; Kodeks Ukrayini pro nadra; Lisoviy kodeks Ukrayini; Povitryaniy kodeks Ukrayini: stanom na 1 veresnya 2011 roku. H.: Pravo. 2011. 248..
4. Vodni resursi. rezhim dostupu: http://uk.wikipedia.org/wiki/Vodni_resursi.
5. Dobrovolskiy V. V. (2005) Ekologichnlnnannya. K.: Profeslonal. 304.
6. Kodzhaspirova G.M. (2000) Pedagogicheskii slovar. M.: Academia. 173.
7. Pustovlt G.P. (2002) Fillosofsko-kulturologichniyaspekt u ekologichnlyosvltl. Shlyahosvlti. 3. S.7-11.
8. Kemerov V.E. (2004) Sovremennyiy filosofskiy slovar. M. :Akademicheskii Proekt. 864.
9. Shirina O.O.(2010) Pldhodi do rozumlInnya sutnosti ponyattya «tsinnisne stavlennya maybutnih uchiteliv inozemnoyi movi do polikulturnoyi osviti». Pedagoglka formuvannya tvorchoyi osobistosti u vischiy I zagalnoosvitniy shkolah. 10 (63).

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ПОНЯТИЯ «ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ВОДНЫМ РЕСУРСАМ СТУДЕНТАМИ УНИВЕРСИТЕТОВ НАУК О ЖИЗНИ И ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДА»

А.В. Трутень

Аннотация. В статье обоснована сущность понятий «ценность», «ценностное отношение к водным ресурсам», выделено структурные компоненты и описаны характерные особенности ценностного отношения к водным ресурсам студентов наук о жизни и окружающей среде.

Ключевые слова: ценность, ценностное отношение, водные ресурсы, структура понятия «ценностное отношение к водным ресурсам», экологическое воспитание, и экологическое образование, университеты наук о жизни.

SIGNIFICANCE AND STRUCTURE OF THE CONCEPT «VALUE OF RESOURCES TO WATER RESOURCES BY UNIVERSITY STUDENTS ON LIFE AND ENVIRONMENTAL UNIVERSITIES»

A.V. Truten

Abstract. The article substantiates the essence of the notions of "value", "value attitude to water resources", identifies structural components and describes the characteristic features of the value relation to the water resources of students of life sciences and the environment.

Ключові слова: value, value relation, water resources, structure of the concept of "value relation to water resources", ecological education, and environmental education, life sciences universities.